

ÇOK ULUSLU HİDIRELLEZ: SINIRLAR VE SORUNLAR***Multinational Hidirellez: Boundaries and Challenges**

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ**

ÖZ

UNESCO, sürdürülebilir barış ve toplumlar arası diyalog enstrümanı olarak gördüğü kültürel mirasın korunmasına yönelik sözleşmeler hazırlamıştır. Bunlar içinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, birden çok ülkenin sınırları içinde bulunan miras unsurlarının ilgili topluluk ve grupların iş birliği içinde korunmasını önemsiyor ve uluslararası listelere sunulmaları durumunda da çok uluslu dosyaları teşvik ediyor. Bu kapsamda Türkiye, Hidirellez ve Saint George'un çok uluslu bir dosya olarak UNESCO'ya sunulmasına öncülük etmiş ve çalışma başlatmış, Hidirellez ve Saint George/Aya Yorgi kutlayan Ortadoğu ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin katılımıyla uzman toplantıları düzenlemiştir. Bu toplantılarda Irak, Lübnan, Suriye, Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Hırvatistan, Sırbistan, Moldova, Romanya ve Ukrayna gibi bölge ülkelerindeki pek çok Müslüman ve Hristiyan topluluğun Hidirellez, Saint George veya Aya Yorgi günlerini birlikte, benzer ritüellerle kutladıkları teyit edilmiştir. Bu bilgi doğrultusunda Türkiye'nin moderatörlüğünde Hırvatistan, Kuzey Makedonya, Moldova, Sırbistan ve Romanya ile *Bahar Bayramı: Hidirellez/Saint George Kutlaması* adlı çok uluslu dosya 2013 yılında UNESCO'ya sunulmuştur. 2014 yılındaki toplantısında Hükümetler Arası Komite, "Hidirellez" ve "Saint George"un tek unsur olduğuna dair bilgilerin yetersiz olduğu, bazı ülkelerin envanter kayıtlarının açık bir şekilde gösterilemediği gibi gerekçelerle dosyayı "iade" etmiştir. Bunun üzerine başvuru sahibi ülkeler, Türkiye'nin ev sahipliğinde yeniden bir araya gelerek ve Komite kararını da dikkate alarak dosyanın "Hidirellez" ve "Saint George" olarak ikiye ayrılmasını oy çokluğuyla benimsemişlerdir. Bu karar sonrasında ise Türkiye'nin Hidirellez dosyasına moderatörlüğü uygun bulunurken, Saint George için Güneydoğu Avrupa ülkelerinden birinin talebi doğrultusunda adaylık sürecinin başlatılması fikri benimsenmiştir. Çok uluslu dosyada bu gelişmeler yaşanırken Irak, *Hıdır İlyas Bayramı ve Dileklerin İfadesi* başlıklı tek uluslu dosyasını 11 Ağustos 2015 tarihinde UNESCO'ya sunmuş, 28 Kasım-2 Aralık 2016 tarihleri arasında yapılan Komite toplantısında da unsurun Temsilî Liste (TL)'ye kaydı yapılmıştır. Bu arada Türkiye, Hidirellez kutlayan topluluklara sahip olan ülkelerle temas kurarak çok uluslu dosya hazırlamaya davet etmiştir. Davete icabet eden tek ülke olan Kuzey Makedonya ile Türkiye iş birliğinde *Hidirellez, Bahar Bayramı* başlıklı dosya, 17 Mart 2016 tarihinde UNESCO'ya sunulmuş ve 4-8 Aralık 2017 tarihleri arasında yapılan Komite toplantısında iki ülkenin çok uluslu unsuru olarak TL'ye kaydedilmiştir. Türkiye'nin ısrarlı takibi, daveti ve iş birliği çağrılarına rağmen, sınırları içinde Hidirellez kutlayan topluluklara sahip olan ülkelerin bu unsuru yerel ve ulusal envanterlerine almamaları ve buna bağlı olarak kendilerine hiçbir yük getirmeyen çok uluslu dosyaya katılmamaları anlamlıdır. Bu tutum, somut olmayan kültürel mirasların topluluk katılımıyla yerel ve ulusal süreçlerde korunmasına destek olmadığı gibi, unsurun çok uluslu dosyalar aracılığıyla uluslararası toplumla buluşmasına da engel olmaktadır. Bu da UNESCO'nun önemle üzerinde durduğu barış, diyalog, iş birliği gibi değerlerin korunması ve inşa edilmesinde sözleşmenin kendisinden bekleneni verememesi gibi bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun için Sözleşme yönetiminin ülkelerin ulusal düzeyde yürüttükleri bir çalışma olarak envanter hazırlık süreçlerinde ve miras unsurlarının uluslararası toplumla buluşma vesilesi olarak çok uluslu dosyalar konusunda İkinci Kategori Merkezleri de devreye sokarak daha teşvik edici çözümler üretmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler

UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Miras, Çok Uluslu Dosyalar, Güneydoğu Avrupa, Ortadoğu.

ABSTRACT

UNESCO has prepared conventions devoted to safeguard cultural heritage which is regarded as the instrument for sustainable peace and intercommunal dialogue. The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, among these conventions, attaches importance to the safeguarding of heritage elements that are located in multiple countries in cooperation with related communities and groups and encourages multinational files in the case that they are submitted to international lists. Turkey, within this framework, has spearheaded an initiative to submit Hidirellez and Saint George to the UNESCO list as a multinational file and an experts meeting has been organized with the participation of the countries that celebrate Hidirellez and Saint

* Geliş tarihi: 18 Ocak 2020 - Kabul tarihi: 15 Mart 2020

Oğuz, M. Öcal "Çok Uluslu Hidirellez: Sınırlar ve Sorunlar" *Millî Folklor* 125 (Bahar 2020): 35-45

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara/Türkiye. ocal.oguz@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7246-3782

George/Aya Yorgi from Middle East and South East Europe. It has been affirmed in these meetings that many Muslim and Christian communities in the countries of the region such as Iraq, Lebanon, Syria, Turkey, Bulgaria, Greece, Bosnia-Herzegovina, Montenegro, Croatia, Serbia, Moldova, Romania and Ukraine celebrate the days of Hidirellez, Saint George or Aya Yorgi together with similar rituals. In accordance with this information, the multinational file “Spring Festival: Hidirellez/Saint George Celebration” was submitted by Turkey being the moderator along with Croatia, The Republic of North Macedonia, Moldova, Serbia and Romania in 2013. The Intergovernmental Committee has “returned” the file in 2014 for reasons that the information in the file isn’t sufficient to indicate that “Hidirellez” and “Saint George” is a single element and that inventory records of some countries can not be clearly presented. Submitting states, therewith, reunited with Turkey playing the host and decided by majority of votes that the file be divided as “Hidirellez” and “Saint George”, taking into account the Committee’s decision. Following this decision, while the moderator role of Turkey for the file Hidirellez has been approved, as for Saint George, it has been adopted that the nomination process is started in line with a request from one of the countries in South East Europe. While this is the story of the multinational file, on the other side, Iraq submitted the national file “Khidr Elias Feast and Its Vows” to UNESCO on August 11, 2015 and the element was inscribed to the Representative List in the Committee meeting that was held on November 28-December 2, 2016. Turkey, meanwhile, has contacted the countries that have communities celebrating Hidirellez and asked to prepare a multinational file. The file “Spring Celebration, Hidirellez” was submitted to UNESCO with The Republic of North Macedonia, the only country accepting the invitation on March 17, 2016 and it was inscribed to the Representative List as the multinational file of two countries in the Committee meeting that was held on December 4-8, 2017. Despite Turkey’s persistent follow-up, invitation and calls for collaboration, it is significant that the countries that have communities celebrating Hidirellez within their boundaries don’t include the element in their local or national inventories and accordingly that, they don’t participate in the multinational file which does not place a burden at all. This attitude doesn’t support the safeguarding of intangible cultural heritage in local and national processes with the involvement of communities and also prevents the element from meeting the international community through multinational files. Consequently, this arises the problem that the Convention falls short of the expectations to protect and build values such as peace, dialogue, collaboration that UNESCO puts emphasis on. Therefore, administration of the Convention should generate more encouraging solutions by also activating Category 2 Centres with respect to inventory preparation processes that are conducted at the national level by states and multinational files that are conducive for the meeting of heritage elements with international community.

Key Words

UNESCO, Intangible Cultural Heritage, Multinational Files, South East Europe, Middle East.

Kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkeler ve toplumlar arasında barışı sağlamak ve sürdürülebilir kılmak için kurulmuştur¹. Bunun da eğitimli bireyler, refah toplumları ve kültürler arasındaki önyargıların azaltılmasıyla sağlanabileceğini savunarak, süreç içinde “herkes için eğitim”, “sürdürülebilir kalkınma” ve “kültürel mirasların korunması” gibi programlara öncelik vermiştir. UNESCO’nun yer altındaki, su altındaki ve yer üstündeki somut, somut olmayan veya taşınabilir kültürel mirasların korunmasına yönelik bütün sözleşme, tavsiye kararları ve bildirgelerinin² ana ilkesi, Kuruluş Sözleşmesine dayalı olarak barış

toplumları yaratmak ve savaşları körükleyen toplumsal önyargıları azaltmak, iş birliğini güçlendirmektir.

UNESCO’nun 32. Genel Konferansında 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* de aynı amaç ve ilkelere göre hazırlanmıştır. Ancak bu Sözleşmenin korumayı amaçladığı kültürel mirasların dinamik, yaşayan ve devlet sınırlarını tanımayan yaygın niteliği, yeri ve sınırları belli olan somut kültürel miraslar için geliştirilen koruma biçim ve şartlarından farklı yeni yaklaşımlar ve yorumlar gerektirmiştir. Bu nedenle Sözleşmenin giriş kısmında “Somut olmayan kültürel mirasın insanları birbirine yakınlaştırıcı ve on-

lar arasında değiş tokuşu ve anlayışı sağalayıcı, paha biçilmez rolü”ne (UNESCO 2018: 4, Oğuz 2018a: 202) vurgu yapılarak bütün belge ve kararlarda Taraf Devletler, koruma süreçlerinde işbirliğine ve diyaloga davet edilmektedir. Bu iş birliği önerilirken de somut olmayan kültürel mirasların devlet sınırlarını aşabilme, aynı topluluğun birden fazla ülkenin sınırları içinde yaşayabilme veya aynı unsurun birden fazla topluluk arasında bulunabilme ihtimal ve durumlarını da dikkate almaktadır.

Sözleşme, “Ulusal Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması” başlıklı üçüncü bölümünde “Taraf Devletin Rolü” ve “Envanterler” başlıklı 11 ve 12. maddelerinden başlayarak (UNESCO 2018: 9, Oğuz 2018a: 205) her taraf devletin hak ve yükümlülüklerini kendi somut olmayan kültürel miraslarının ilgili toplulukların katılımıyla³ tespiti ve ulusal düzeyde korunması olarak belirlemektedir. “Uluslararası Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması” ve “Uluslararası Yardım ve İşbirliği” başlıklı dördüncü ve beşinci bölümlerde ise, uluslararası listeler, ortaklıklar, iş birliği ve yardım konuları düzenlenmektedir (UNESCO 2018: 11, Oğuz 2018a: 206-207). Kabulünden bu güne kadar geçen sürede Sözleşmeye uluslararası ilgi ve görünürlük sağlayan ise, daha çok “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi⁴” (TL) başta olmak üzere, “Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi” (AKL) ve Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı” (KİUK) başlıklı üç farklı listeleme biçimidir⁵.

Sözleşme metni ve buna dayanılarak hazırlanan Uygulama Yönergesi, bu listelere adaylık dosyası sunumunda “patent verme”, “tescil etme” veya bir unsurun sadece bir ülkeye aidiyetini kabul etme gibi “sahiplenmeye yönelik” yorumların kapı-

sını pek çok yerde yapmış olduğu “kendi toprağı üzerinde” (UNESCO 2018: 9, 13, 39, 60, 61, 82) ifadesiyle kapatıyor. Bu ifadelerle aynı zamanda her ülkenin kendi toprağı üzerindeki mirasa dair haklar kadar korumaya yönelik sorumluluk sınırlarını da belirliyor. Sözleşmenin özellikle 11, 12 ve 13. maddeleri ile Uygulama Yönergesinin 153, 157 ve 160. maddelerindeki bu ifade, aynı miras unsurunun başka bir ülkede ve başka bir toplulukta da bulunma durumunu olağan karşılıyor ve aynı unsur her ülkenin ayrı ayrı UNESCO’ya sunmasında bir sakınca görmüyor⁶. Buna karşılık, birden fazla ülkenin sınırları içinde bulunan unsurların UNESCO’nun önyargıların azaltılması, diyalogun artırılması, barışın sağlanması ve kültürlerin yakınlaşması ilkeleri doğrultusunda çok uluslu ve ortaklaşa korunmasını ise teşvik ediyor. Bu açıdan Uygulama Yönergesinin 192, 193, 194, 196 ve 197. maddelerinde (UNESCO 2018: 74-75) somut olmayan kültürel mirasların topluluklar arasında barış, diyalog ve yakınlaşma sağlayıcı rolüne vurgu yapılmaktadır ki bu rolün en iyi şekilde birden çok ülke topraklarında var olan miraslarla sağlanabileceğı açıktır.

Bu teşvik mekanizmasının en güçlü kanıtı ise, Uygulama Yönergesinin “Çok uluslu Dosyalar” konusunu düzenleyen 13-15. maddelerinde özetle “birden fazla devletin toprakları üzerinde bulunan unsurların TL’ye ve AKL’ye ortak dosya olarak sunulması teşvik edilir” (UNESCO 2018: 30-31) hükmüdür. Sekretarya Taraf Devletlerin ortak unsurlarını keşfetmelerini sağlayacak bir mekanizma kurarak bu teşvikini güçlendirir.⁷ Ülkeler ortak dosya olabileceğini düşündükleri unsurun adını, kısa bir tanımını, hangi listeye kaydetmeyi planladıklarını, unsur ile ilgilenen Taraf Devletlerin iletişim kurabileceğı kişilerin iletişim bilgilerini çevrimiçi bir form ara-

cılığıyla doldururlar. Taraf Devletlerden gelen talepler ilgili internet sitesinde yayımlanır. Uygulama Yönergesinin “Komite Tarafından Dosyaların İncelenmesi” başlıklı bölümünün 33 ve 34. maddelerinde UNESCO Sekretaryasına sunulan dosyaların incelenme öncelikleri, i) listelerde hiç unsuru olmayanlar, KİUK’a sunulanlar, 100.000 ABD Doları üstü Uluslararası Yardım Talepleri ve AKL’ye sunulanlar, ii) çok uluslu dosyalar, iii) en az dosya sunan ülkeler olarak belirlenmektedir.⁸ (UNESCO 2018: 34)

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi çerçevesinde oluşturulan listeler öncesinde de İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtı İlanı programında çok uluslu dosya hazırlama deneyimlerine rastlanır. İlan edilen 90 Başyapıtın 9’u ortak mirastır.⁹ Ortak dosya hazırlama süreçleri, ülkelerin aynı miras olarak kabul ettikleri miraslara yönelik farkındalık oluşturma ve uygulamadaki farklılıkları ve zenginlikleri keşfetme imkânı sağlamasının yanında ilgili mirasın korunması konusunda ortak aklın devreye sokulması açısından da oldukça önemlidir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi uygulamaya girdikten sonra sınırları aşan miraslar konusunda nasıl bir yol izlenebileceğine yönelik tartışmalar Uzman Toplantılarının konularından biri hâline gelmiştir. 2010 yılında Bangkok’ta düzenlenen Uzmanlar Toplantısı sonucunda üretilen *Intangible Heritage Beyond Borders: Safeguarding Through International Cooperation* adlı raporda, mirasların yayılma ve kültürel etkileşim yoluyla ortaya çıkan kültürler arası ilişkileri tartışılır.¹⁰ Aynı raporda ülkeler arasındaki sınırların son iki yüz yılda oluştuğu, zorunlu ya da isteğe bağlı olarak gerçekleştirilen göçlerin ve göçer toplulukların mirasların yayılımını sağladıkları

ve mirasların etkileşime girerek değişmesine neden olabildiği başlıklar hâlinde tartışılmıştır (Beyond Borders 2010). Çok uluslu dosya hazırlama Sekretarya tarafından desteklense de farklı işleyişlere sahip ülkelerin dosya hazırlama sürecinde karşılaşılabilecekleri sıkıntılar hâlen varlığını sürdürmektedir. Ortak mirasa sahip olsalar da ülkelerden birinin Sözleşmeye taraf olmaması durumu raporda karşılaşılmaması muhtemel sıkıntılardan biri olarak gösterilir. Yine aynı unsura ilişkin envanterleme süreçlerinin Taraf Devletler tarafından farklı yürütülmesi örneğin Taraf Devletlerin birinin envanterlemesinde ilgili topluluklara yeterli referansı vermemesi çok uluslu dosya yazımını sıkıntıya sokan bir diğer gerektirir. Bu teknik sıkıntılarının haricinde Taraf Devletleri çok uluslu dosya yazım süreçlerinde çekimsiz kılan olası nedenlerin belki de en temeli; Taraf Devletlerin uluslararası listelerde sınır ötesi miras alanlarından daha ziyade ulusal özelliklerini ön plana çıkarmak istemeleri, Sözleşme tarafından desteklenmese de mirasın en eski ve otantik formuna sahip olduklarını düşünmeleri olarak öne çıkmaktadır (Beyond Borders 2010: 10). Çok uluslu dosya hazırlamanın Taraf Devletlere birtakım ek sorumluluklar getirdiği de görülmektedir. Birden fazla ülkenin katılımıyla hazırlanacak bir dosyanın “zaman planlaması, ayrılan kaynak ve uzman yeterliliği” gibi konuların yürütülmesi Taraf Devletin yalnız hazırlayacağı bir dosya yazım sürecinden çok daha zahmetlidir (Ekici 2018: 88). Uzmanların bir araya gelerek yazdıkları dosyalarda Taraf Devletlerden birinin kimi zaman öne çıkarak dosya yazım sürecini domine etmesi, unsurun dosyada nasıl temsil edileceği konusundaki anlaşmazlıklar, unsura ilişkin dosya metninde ve metni destekleyen görsellerde Taraf Devletlerin dengeli temsili gibi pek çok sorunla çok uluslu dosyalarda sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Somut olmayan kültürel mirasın ülke sınırı tanımayan özelliği ile her ülkenin kendi sınırları içindeki miraslardan sorumlu olması yükümlülüğü, UNESCO'nun toplumlar arasında barışı tesis etmek, önyargıları azaltmak ve kültürlerin yakınlaşması çalışmalarını güçlendirmek amacıyla harekete geçirildiğinde önemli iş birliklerine kapı aralayabilmektedir. Nitekim Nevruz, Akdeniz Diyeti, Şahin Avcılığı¹¹, Bir Mart Uygulamaları, Taş Duvar Sanatı gibi çok ülkeye ve çok topluluğa ait somut olmayan kültürel mirasların çok uluslu dosyalar hâlinde UNESCO listelerine kaydı süreç içinde gerçekleşmiştir¹².

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Sözleşmenin çok uluslu dosyaları yukarıda ifade edilen gerekçe ve yöntemlerle teşvik etmesini dikkate alarak, Hıdırellez ve Saint George/Aya Yorgi konusunu gündemine almış ve çok uluslu bir adaylık dosyasının hazırlanmasına dair imkânların bulunup bulunmadığının görülmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı ile iş birliği içinde bir süreç başlatmıştır¹³. Bu karar doğrultusunda ilk aşamada Türkiye dışında Hıdırellez ve Saint George/Aya Yorgi adıyla kıştan bahara/yaza geçiş kutlamaları yapan ülke ve toplulukların belirlenmesi için literatür taraması yapılmıştır. Bu araştırma, Güneydoğu Avrupa ve Ortadoğu'da pek çok ülkede Müslüman topluluklar ile Gagavuzlar arasında Hıdırellez, Hristiyan Ortodoks topluluklar arasında Aya Yorgi/Saint George olarak bilinen ve bilimsel araştırmalarla aralarında pek çok benzerlikler olan kutlamaların varlığını göstermiştir. Ortadoğu'da Irak, Lübnan ve Suriye'de, Güneydoğu Avrupa'da ise Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kuzey Makedonya, Moldova, Romanya, Sırbistan, Yunanistan ve Ukrayna'da Hıdırellez, Saint George/Aya Yorgi ortaklığını vurgulayan ve yaşayan kültürel miras olduğunu gösteren

pek çok bilgi, belge ve alan araştırması bulunmaktadır¹⁴. Çok uluslu dosya girişimi sırasında kaleme alınan bir çalışmada Saint George ve Hıdırellez'in Balkan ülkelerini bir araya getiren bir miras olduğuna odaklanılır ve bu mirasın Balkan ülkelerini turistik bir destinasyon merkezi hâline getirebilecek potansiyeli belirtilir (Terzić, Krivošejev, Bjeljac: 2015).

Bu veriler ışığında 4 Mayıs 2012 tarihinde "Hıdırellez/Saint George Çalışmaları Uluslararası Semineri ve Çok Uluslu Dosya Hazırlama Yuvarlak Masa Toplantısı" adıyla İstanbul'da bir uzmanlar toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıya Irak, Karadağ, Lübnan, Makedonya, Moldova, Romanya ve Türkiye'den¹⁵ SOKÜM uzmanları katılmış ve Ortadoğu ve Güneydoğu Avrupa'da 18 Şubat, 23 Nisan ve 6 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilen kıştan bahara geçiş ritüellerinin *Hıdırellez/Saint George Bahar Bayramı* başlığı altında çok uluslu bir dosya olarak UNESCO'ya sunulmasının mümkün olup olamayacağı tartışılmıştır. Kutlamaların Ortadoğu'dan Güneydoğu Avrupa'ya kadar pek çok ülke ve toplulukta yoğunluklu olarak 6 Mayıs'ta ve Hıdırellez adıyla veya onun farklı telaffuzlarıyla yaşadığı uzman sunumlarıyla da doğrulanmıştır. Bununla birlikte kıştan bahara veya bahardan yaza geçiş ritüeli olarak bu kutlamaların bölgedeki birçok topluluk tarafından benzer uygulamalarla aynı veya farklı tarihlerde "Saint George" veya "Aya Yorgi" adlarıyla kutlandığı da görülmüştür. Bütün bu ortak ve farklı yönlerin unsurun "tekil" yapısına hâle getirmeyeceği yaklaşımı, bu alanda yapılan ve bir kısmı yukarıda zikredilen bilimsel çalışmaya atıfta bulunan uzmanlar arasında kabul görmüş ve çok uluslu bir dosya hazırlamanın mümkün olabileceği sonucuna varılmıştır¹⁶. Bu sürecin sonunda unsur, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Somut Olmayan Kül

türel Miras Ulusal Envanterine “Bahar Bayramı Hıdırellez/Sait George” adıyla kaydedilmiştir¹⁷.

Bölge uzmanlarının bu görüşü istikametinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğünün ev sahipliğinde ve Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kuzey Makedonya, Moldova, Sırbistan, Romanya ve Türkiye’nin katılımıyla 11-12 Aralık 2012 tarihlerinde ikinci bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda *Bahar Bayramı: Hıdırellez/Saint George Kutlaması* başlıklı çok uluslu bir dosya hazırlanmasına resmî olarak karar verilmiş ve altı ülkenin¹⁸ katılımıyla oluşturulan çok ulusal adaylık dosyası, 2013 yılında UNESCO’ya sunulmuştur.

Sunulan dosya, Uygulama Yönergesindeki “çok uluslu dosya önceliği” kapsamında Hükümetler Arası Komitenin 2014 yılı gündemine alınmış, Sekretaryanın teknik kontrollerinde uygun görülerek Alt Organ’ın¹⁹ incelemesine sunulmuş Alt Organ, “Hıdırellez” ve “Saint Geroge’un iki ayrı unsur olabileceği, bunun tek unsur olduğuna dair dosyadaki açıklamaların yetersizliği ve bazı ülkelerin envanter kayıtlarının açık ve anlaşılır olmadığı gerekçeyle, TL’ye kayıtlar açısından belki R.1 ve daha çok R.5 kriterleri açısından Hükümetler Arası Komiteye “iade” tavsiyesinde bulunması gerekirken, tutarlı ve açık bir gerekçe göstermeden R.2, R.3 ve R.4 kriterleri için de olumsuz görüş bildirmiş, Hükümetler Arası Komite de beş kriterin tamamı için olumsuz görüş veren Alt Organ tavsiyesi doğrultusunda yeniden düzenlenmek ve bir sonraki dönemde tekrar sunulmak üzere 9 COM 10.13 numaralı kararıyla adaylık başvurusunu “iade” etmiştir. Çok uluslu dosyaların hazırlanmasındaki en temel gerekçe bir unsurun farklı Taraf Devletler tarafından ortaklığının kanıtlanması ve açıklanmasıdır. Belki bu noktada Sangmee Bak’ın, mirasların

ortaklığını tartışırken “biçimin benzerliğinden” mi yoksa benzer olduğu düşünülen unsurun kültürel anlamları ve öneminin benzerliğinden mi yola çıkılması gerektiğine yönelik düşünceleri tartışılabilir. Sadece biçimsel benzerliklerden yola çıkılarak yapılan ortak miras tanımlamalarının unsuru bağlamından kopardığı iddiası konu özelinde tekrar düşünülebilir (Bak 2015: 10).

Bu iade kararının sonuçlarını değerlendirmek üzere 5 Mayıs 2015 tarihinde UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun ev sahipliğinde İstanbul’da dosya sahibi ülkelerle bir istişare toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Hırvatistan, Makedonya, Moldova, Romanya ve Türkiye hazır bulunmuş; Sırbistan ise mazereti nedeniyle katılmamıştır.

Bu toplantıda Alt Organ tavsiyesi ve bu doğrultudaki Hükümetler Arası Komite kararı uzmanlar tarafından çok yönlü olarak tartışılmış ve sonunda adaylık dosyasının, Hükümetler Arası Komite’nin kararındaki gerekçe doğrultusunda “Hıdırellez” ve “Saint George” iki ayrı unsur olarak iki ayrı dosya hâlinde yeniden sunulması oy çokluğuyla benimsenmiştir²⁰. Toplantıda Hıdırellez dosyasının moderatörlüğünün Türkiye tarafından üstlenilmesi, Saint George dosyasına da başka bir Güneydoğu Avrupa ülkesinin moderatörlük yapması uygun bulunmuştur.

Bu karar üzerine Türkiye üstlenmiş olduğu moderatörlük görevi çerçevesinde ülkelerin kendi kayıtları, toplulukların beyanları, akademik ve ansiklopedik bilgiler ışığında Hıdırellez kutlayan ülkeler olarak Bosna-Hersek, Bulgaristan, Irak²¹, Karadağ, Kuzey Makedonya, Moldova, Romanya, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan’ın katılımıyla çok uluslu bir Hıdırellez dosyası hazırlığı konusunu ele almış, ancak bazı ülkelerin envanterlerinde henüz Hıdırellez’in yer almaması, envantere

alma yönünde bir yaklaşımın bulunması veya daha başka nedenlerle bu mümkün olamamıştır. Ortadoğu ve Güneydoğu Avrupa ülkeleriyle yürütülen yoğun trafiğin ve sürecin sonunda, Kültür ve Turizm Bakanlığının ev sahipliğinde Kuzey Makedonya ve Türkiye 15-17 Mart 2016 tarihlerinde Ankara’da bir araya gelerek “Bahar Bayramı Hıdırellez” başlıklı yeni bir adaylık dosyasının yazım sürecini tamamlamıştır. 4-9 Aralık 2017 tarihleri arasında Kore Cumhuriyeti’nin Jeju adasında toplanan Hükümetler Arası Komite, Değerlendirme Organının da olumlu tavsiyesi doğrultusunda bu unsuru iki ülke adına çok uluslu miras olarak 12 COM 11.b.33 numaralı kararıyla TL’ye kaydetmiştir²².

Hıdırellez, Aya Yorgi ve St. George ortaklığı temelinde bölge ülkelerinin somut olmayan kültürel miras alanında diyalogunu artırmak ve iş birliğini güçlendirmek üzere 4 Mayıs 2012 tarihli İstanbul toplantısıyla başlayan süreç, 4-9 Aralık 2017 tarihleri arasında Kore Cumhuriyeti’nin Jeju adasında yapılan Hükümetler Arası Komite toplantısıyla yeni bir evreye girmiştir. Bu beş yıllık süreçte yaşanan deneyim göstermiştir ki UNESCO’nun barış, iş birliği, dayanışma, diyalog, önyargıları azaltma, kültürler arası yakınlaşmayı sağlama gibi yüksek ideallerini hayata geçirmek için somut olmayan kültürel miras alanlarındaki ortaklıklar üzerinden gösterilen bütün iyi niyetli gayretler, ulusal envanter hazırlık süreçlerinin yeteri kadar toplulukların katılımına açık olmamasından kaynaklı sorunların veya ülkelerin ulusal miras tanımlarının önüne geçememiş ve bölge ülkelerini yeterince heyecanlandıramamıştır. UNESCO’nun barış, iş birliği, dayanışma, diyalog, önyargıları azaltma, kültürler arası yakınlaşmayı sağlama gibi ideallerinin önündeki en önemli engelin “nasyonalist”²³ yaklaşımlar ve

ülke içinde yönetim erkini elinde bulunduran toplulukların diğer toplulukları görmezlikten gelmesi olduğu, pek çok yerde ve konuda olduğu gibi Hıdırellez dosyası hazırlık sürecinde de karşımıza çıkmıştır. Oysa Sözleşme, giriş cümlelerinden itibaren “hoşgörüsüzlük olgusunun somut olmayan kültürel miras üzerinde bozulma, yok olma veya yıkılma gibi ciddi tehditleri olduğuna işaret ederek Taraf Devletleri topluluklar arasında diyalog kurmaya davet ediyor” (UNESCO 2018: 3, Oğuz 2018a: 201) ve geliştirdiği pek çok mekanizmayla bunu teşvik ediyor.

Bütün bu imkân, fırsat ve teşviklere rağmen, Hıdırellez konusunda bölge ülkelerini içine alan çok uluslu bir dosya için iş birliği veya diyalog konusunda arzu edilen sonuç elde edilememiş olsa da süreçte Hıdırellez kutlayan topluluklar ve uluslararası toplumda Hıdırellez farkındalığının arttığı söylenebilir. 2012 yılından itibaren dosya hazırlığına yönelik toplantılardaki uzman sunumları, topluluk beyanları, akademik araştırmalar ve TL’ye 2014, 2016 ve 2017 yıllarında sunulan üç dosya ve ekleri, Hıdırellez’in, bölgede pek çok Müslüman veya Hristiyan topluluk ve grup tarafından kutlanan ve yaşatılan köklü bir somut olmayan kültürel miras olduğunu resmi belgelerle göstermiştir.

Bundan sonraki süreçte Hıdırellez kutlayan topluluklara sahip diğer ülkelerin de öncelikle ve temel koruma biçimi olarak yerel veya ulusal envanterlerine²⁴ bu unsuru almalarının gerekliliği, Sözleşmeye Taraf Devlet yükümlülüğü olarak hatırdta tutulmalı ve Ortadoğu ve Güneydoğu Avrupa’da kurulan ve bir anlamda bölge ülkelerinin buluşma noktası niteliğine sahip olan somut olmayan kültürel miras alanında faaliyet gösteren İkinci Kategori Merkezleri daha etkin roller üstlenmelidir²⁵. Bu çaba ve girişimlerin bir ürünü olarak Kuzey Makedonya ve Tür-

kiye çok uluslu dosyasının genişleme süreçleri başlatılmalı ve Hıdırellez kutlayan daha fazla ülke ve topluluğun çok uluslu dosyaya katılımı, UNESCO idealleri ve Sözleşme hedefleri çerçevesinde teşvik edilmelidir.

NOTLAR

1. UNESCO'nun Kuruluş Sözleşmesi için bkz.
2. http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html ve <http://www.unesco.org.tr/Pages/97/150/UNESCO-Kuruluş-Sözleşmesi>.
3. UNESCO'nun kültür sektörü için bkz. <https://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity> ve <http://www.unesco.org.tr/Pages/156/13/Kültür>
4. Sözleşme ve uygulama süreçlerinde topluluk katılımı konusunda daha ayrıntılı bilgi için Dr. Tuna Yıldız'ın Somut Olmayan Kültürel Miras Yönetimi ve Topluluk Katılımı: Türkiye Örneği adlı doktora tezine bakılabilir.
5. Konu özelinde vurgulanacak olursa sözleşmenin 16. maddesinin ilk bendi, Komitenin bu listeyi "somut olmayan kültürel mirası daha gözle görülür kılmak, önemi konusunda bilinçlenmeyi sağlamak ve kültürel çeşitliliğe saygı içinde diyalogu desteklemek" için hazırladığını belirtir (UNESCO 2018: 11, Oğuz 2018a: 206).
6. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetler Arası Komitesi tarafından yılda bir Kasım veya Aralık ayında yapılan toplantılarda kabul edilen miras unsurlarından oluşan bu üç farklı listede 9-14 Aralık 2019 tarihlerinde yapılan 14. Hükümetler Arası Komite Toplantısında kabul edilenlerle birlikte 127 ülkenin toplam 549 unsuru yer almaktadır. Bkz. <https://ich.unesco.org/en/lists>
7. Azerbaycan, "Azerbaycan Âşık Sanatı", Türkiye ise "Âşıklık Geleneği", başlıklarıyla aynı unsuru TL'ye 2009 yılında ayrı ayrı kaydettirmişlerdir. Hakeza 2014 yılında Ermenistan, "Lavaş, Ermenistan'da Kültürün Bir İfadesi Olarak Geleneksel Ekmeğin Hazırlanması, Anlamı ve Görünümü", 2016 yılında ise Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye, "İnce Ekmeğin Yapımı ve Kültürü: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka" başlıklı çok uluslu dosya ile aynı unsuru ikinci kez farklı bir başvuru ile TL'ye aldırmaşlardır. Aynı şekilde Türkiye'nin 2009 yılında TL'ye kayd edilen "Karagöz" unsuru varken, Suriye 2018 yılında "Gölge Oyunu" olarak aynı unsuru TL'ye kaydettirmiştir. Kısacası listede benzer durumda çok sayıda unsur bulunmaktadır. Bu nedenle örneğin Türkiye'nin 2011 yılında TL'ye kayd edilen "Tören Keşkeği Geleneği"nin veya

2009 yılındaki "Karagöz"ün başka ülke topraklarında da bulunmasını kabul etmeyen ve onların da benzer yollarla UNESCO listelerine başvurularını engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Listelere önceden yapılan kayıtların buna engel olduğu sanısı, sözleşmeyi ve uygulama süreçlerini bilmemekten veya konu üzerinden polemik yaratmaya yönelik başka nedenlerden kaynaklanmaktadır. Topluluklar ve yöneticiler arasında bilgi eksikliğinden veya siyasal sorunlardan dolayı yaşanabilecek bu tür tartışmalara bilimsel yayınların alet edilmesi üzüntü ve kaygı vericidir. Bilimsel alanı yanlış bilgilere boğmamak için bu tarz yazılara yer vermiş olan dergilerin yazarlarına ve hakemlerine yeniden bakmaları gerekmektedir. Zira Sözleşme, bir mirasın birden çok ülkenin sınırları içinde bulunması durumunda öncelikle her bir ülkenin bu unsuru ayrı kendi yerel veya ulusal envanterine almasını ve ulusal düzeyde korunmasını hedefliyor. Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, Sözleşme sisteminde birden çok ülkenin ulusal envanterinde bulunan bir unsurun birlikte ve çok uluslu sunulması teşvik ediliyor, bu olamıyorsa ayrı ayrı UNESCO'ya sunmalarına ise engel çıkarılmıyor. Bu tür durumlarda kabul edilmeyen ise "bu miras yalnızca bize aittir, başka ülkelerde eşi benzeri yoktur" gibi yorumlardır. Nitekim Alt Organ, Danışal Organ ve Değerlendirme Organı adlarıyla kurulan ve Komiteye danışmanlık yapan tavsiye organlarının (Oğuz 2018b: 46-58) inceledikleri unsurlarla ilgili tavsiye kararlarında ve SOKÜM Sekreteryasının yayımladığı "Aide-Mémoire" başlıklı hatırlatma notlarında bu tür yazımlar konusunda ülkeler uyarılmaktadır. Kısacası çok uluslu niteliği olan ancak "Aide-mémoire"da dikkat çekilen hususlara uygun şekilde "ulusal" olarak sunulan ve kabul edilen unsurları "patenti alınmış" olarak görenek iş birliği kapılarını kapatmamak, bu unsurların veya yeni yazımların çok uluslu hâle getirilmesini teşvik etmek, UNESCO'nun barış ideallerinin gerçekleştirilmesi için gereklidir.

8. Komite 5.COM 6 kararı ile Sekreteryadan 6. Hükümetler Arası Komite toplantısına sunulmak üzere Taraf Devletlerin çok uluslu dosya hazırlama süreçlerini teşvik etmek ve kolaylaştırmak amacıyla bir mekanizma hazırlamalarını istemiştir. 7.COM.14 numaralı kararla birlikte bu mekanizma ayrıntılandırılmış ve çok uluslu dosya önerileri teşvik edilmiştir. Mekanizmanın işlerliğinin 10. Hükümetler Arası Komite Toplantısında değerlendirileceği 7. COM.14'te ifade edilmiştir. Bkz. <https://ich.unesco.org/en/mecanism-to-encourage-multinational-files-00560>.
9. Nitekim Sözleşmenin listelemeye yönelik başlangıç uygulamalarında "ulusal" dosya sunmayı

- tercih eden ülkeler, listelerde miras sayıları artı-
tıkça ve Komite tarafından kota uygulamaları
devreye konulduka ve böylece bir veya iki yıl
“ulusal” kayıt yaptırılmama durumları ortaya
çıkıtkça çok uluslu dosyalara yönelmeye başla-
mışlardır. Son yıllarda artan çok uluslu dosyala-
rın başlıca nedenlerinden birinin bu olduğu söy-
lenebilir. Sözleşme süreçlerini takip eden Metin
Ekici de kota uygulamasının Taraf Devletleri
çok uluslu dosya hazırlamaya yönelten gerekçe-
lerden biri olarak değerlendirir (Ekici 2018: 88).
10. Belçika-Fransa, Ekvator-Peru, Moğolistan-Çin,
Özbekistan-Tacikistan, Senegal-Gambiya iki ül-
kenin, Estonya, Letonya Litvanya; Benin, Ni-
jerya, Togo; Malawi, Mozambik ve Zambiya üç
ülkenin Belize, Guatemala, Honduras ve Nikara-
gua dört ülkenin bir araya gelmesiyle ortak dos-
yalar hazırlamışlardır.
  11. Raporda ülkeler arasındaki kültürel etkileşimler
şöyle örneklendirilir: “Gölge tiyatrosu Dođu
Asya’dan Batı Asya’ya oradan da Avrupa’ya ya-
yıldı, Tango Japonya’da son derece popüler ve
Avrupa salon danslarına eklenildi; Cadılar
Bayramı Fransa’da, Sevgililer Günü dünyadaki
pek çok ülkede kutlanıyor. Karnavallar tarihsel
olarak ondan haberi olmayan kasabaların içeri-
sine yerleştiriliyor. Dođu Asya’nın dövüş spor-
ları dünya genelinde yayılıyor; yeni yıl, Hristi-
yan olmayanlar tarafından kendi kutlama biçim-
leriyle kutlanıyor. İnanç sistemleri ve onunla
ilişkili pratikler, topluluklar ve ülkeler arasın-
daki sınırları kolaylıkla aşiyor. Aynı durum mü-
zik enstrümanları ve uygulamaları için de geçer-
lidir (Beyond Borders 2010: 2-3).
  12. Birleşik Arap Emirlikleri modaratorlüğünde ha-
zırlanan Şahin Avcılığı dosyası 18 ülkeyle en
fazla Taraf Devletin katıldığı çok uluslu dosya
olma özelliğini taşımaktadır. Şahin Avcılığı dos-
yasının hazırlanmasına ilişkin ayrıntılı bilgi için
bkz. Sylvie Grenet (2019). “Heritage of Display:
Interculturality and Cultural Diplomacy in the
2010 UNESCO Falconry File.” *International Journal of Heritage Studies*, 25: 6, 553-564.
  13. Listelerdeki unsurlar için bkz. <[https://
ich.unesco.org/en/lists](https://ich.unesco.org/en/lists)>.
  14. Çok uluslu dosya hazırlığına yönelik toplantılar
ve yürütülen süreçlerle ilgili bilgiler, UNESCO
Türkiye Millî Komisyonu belgelerinden derlen-
miştir.
  15. Hıdır-İlyas, Hıdırellez, Aya Yorgi ve St. George
coğrafyasını, arasındaki ilişkiyi, benzerliği, or-
tak yönleri araştıran pek çok yayın bulunmaktadır.
Örnek olarak, Ahmet Yaşar Ocak’ın İslam-
Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü
adlı eseri ve “XIII-XV. yüzyıllarda Anadolu’da
Türk-Hristiyan dinî etkileşimler ve Aya Yorgi
(Saint Georges) kültü” başlıklı makalesi yanında
- Hüseyin Türk’ün “Hatay’da Müslüman-Hristi-
yan Etkileşimi: St. Georges ya da Hızır Kültü”,
Tuba Ökse’nin “Eski Önasya’dan Günümüze
Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağ-
dırma Törenleri”, Muhtar Kutlu’nun “Umudun
Efendisi Hızır ve Hıdırellez ve Nikolay Ne-
nov’un “St. George Kültü-Halk Paradigmaları,
Uygurluk Sembolü, Kentsel Tatil”, Jorgen Chris-
tensen-Ernst’in “St George, Khidr (Khadir, Hızır),
Zeus, Elijah and Baal”, Dilek Türkyil-
maz’ın “Kültürleri Buluşturan Sofralar: Bayram
Yemekleri” başlıklı makalelerine bakılabilir.
Gagavuzlarca hazırlanan Mayıs 6’da Ayoz Gör-
ginin Yortu Günü: Hederlez adlı Uluslararası
Festival broşürü ve Harun Güngör-Mustafa Ar-
gunşah’ın çalışmaları ile Nina Petroviç’in kay-
nakçada verilen yüksek lisans tezi, Gagavuz top-
luluğunun bulunduğu ülkeler ve Hıdırellez kut-
lamaları hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir.
16. Toplantıya katılım sağlayan bu yedi ülke uzman-
ları dışında diğeri Güneydoğu Avrupa ülkeleri
olarak Bosna-Hersek, Bulgaristan, Sırbistan,
Slovenya ve Yunanistan’dan da uzman davet
edilmiş ancak katılımları mümkün olamamıştır.
  17. Uzman görüşünü yansıttığı ifade edilen ve dev-
letler için bağlayıcı olmadığı belirtilen toplantı
tutanağında Sözleşmenin çok uluslu dosyalara
verdiği önem ve öncelikle, UNESCO’nun 36.
Genel Konferansı’nda kabul edilen Kültürlere-
rası Yakınlaşma 10 Yılına (2013-2022) vurgu
yapılarak girişim memnuniyetle karşılanmış,
desteklenmiş ve dosya hazırlık sürecinde “mo-
deratörlük” görevinin Türkiye tarafından üstle-
nilmesi önerilmiştir.
  18. Hükümetler Arası Komitenin Alt Organ’ın ta-
vsiyesine uyarak “Hıdırellez ve Saint George”ün
tek unsur olduğuna dair bilgilerin yetersiz ol-
duğu gerekçesiyle altı ülkenin katıldığı çok
uluslu dosyayı kabul etmemeye karar doğrultu-
sunda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından
01.0012 kodlu unsurun adının ulusal envanterde
“Hıdırellez/Hıdırellez” olarak değiştirildiği
<[https://aregem.ktb.gov.tr/TR-159257/somut-
olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html](https://aregem.ktb.gov.tr/TR-159257/somut-
olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html)>
adresindeki güncellenmiş bilgidен anlaşılma-
ktadır (Erişim Tarihi: 15.1.2020).
  19. Bosna-Hersek, ulusal süreçlerini tamamlayama-
dığı gerekçesiyle dosyada yer almamıştır.
  20. Hükümetler Arası Komite’nin 8 COM 9.b kararı
gereğince 2014 yılı adaylık dosyalarını inceleye-
cek Alt Organ Üyeleri, Birinci Gruptan Yunanistan,
İkinci Gruptan Letonya, Üçüncü Gruptan
Peru, Dördüncü Gruptan Kırgızistan, 5(A) Gru-
bundan Nijerya ve 5(B) Grubundan Tunus’tan
oluşturmuştur. Bu dönemde Alt Organ, Hükümetler
Arası Komite üyesi 24 ülke arasından ve her se-

- çim bölgesinden birer ülke olmak üzere altı ülkeden oluşuyordu. Daha sonraki dönemde Alt Organ kaldırılarak yerine altısı STK, altısı bağımsız uzman olmak üzere 12 kişiden oluşan Değerlendirme Organi kuruldu. Ayrıntılar için bkz. Oğuz 2018b: 46-58. Alt Organ'ın ülke temsilcilerinden oluşmasının ve bu kişilerin çoğu zaman alana dair uzmanlıklarının bulunmamasının hatalı tavsiyeye ve sonuçta da Komitenin olumsuz kararına yol açtığı, Alt Organ'ın lağvedilmesi sürecindeki tartışmalara da gönderme yapılarak savunulabilir. Ayrıca, Alt Organ'da, bölgeyi tanıyan ve vatandaşları arasında Saint George veya Aya Yorgi kutlayan Hristiyan toplulukları yanında Hıdırellez kutlayan önemli bir Türk, Roman ve Gagavuz topluluklarının da bulunduğu Yunanistan'ın varlığı ve öte yandan davetli olmasına rağmen dosya yazım süreçlerine katılmamış olması ayrıca not edilebilir.
21. Hırvatistan ve Romanya, "ülkeler ve kültürler arası iş birliğinin" başarılı bir örneği olarak gördükleri bu girişimin sürmesinden yana olduklarını belirtmiş ve dosyanın daha güçlü kanıtlarla hazırlanması fikrini desteklemişlerdir. Dosyanın "Hıdırellez" ve "Saint George" şeklinde ikiye bölünmesi durumunda yeni bir değerlendirme yapacaklarını ifade etmişler ve ilerleyen süreçte de Hıdırellez dosyasına katılmamışlardır. Ancak toplantıda Alt Organ ve Hükümetler Arası Komiteye ait böyle bir karar varken sürdürülecek ısrarın yeni bir olumsuz sonuca yol açabileceği kaygısı ağır basmıştır.
  22. 4 Mayıs 2012 tarihli İstanbul toplantısına katılan ve adaylık dosyasındaki beyana göre 2014 yılında Hıdırellez'i ulusal envanterine kaydetmiş olan Irak, daha sonraki süreçte davetli olmasına rağmen toplantılara katılmamıştır. 11 Ağustos 2015 tarihinde ise UNESCO'ya "Hıdır İlyas Bayramı ve Dileklerin İfadesi" başlıklı "ulusal" adaylık dosyasını sunmuş; bu başvuru, Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da 28 Kasım-2 Aralık 2016 tarihlerinde yapılan Hükümetler Arası Komite Toplantısı'nda 11 COM 10.b.18 numaralı kararlar kabul edilmiş ve unsur TL'ye alınmıştır. Alınan kararda kutlamalar şu şekilde özetlenmiştir: "Her yıl şubat ayında başta Telafer olmak üzere Irak toplulukları, isteklerini yerine getirecek bir aziz olan Hızır etrafında kutlamalar yaparlar. Kuzey Irak'ta aileler, ayın son üç günü bir tepede toplanırlar. Geleneksel kıyafetler giyerek, özel olarak hazırlanan yemekleri yerler ve halk oyunları oynarlar. Merkez civarında olanlar, Hızır'ın bulunduğu söylenen Dicle kıyısına gelirler. Şeker, tuz, kına, hamur işleri, mersin yaprağı ve ahşap üzerine yerleştirilmiş mumların gece boyunca istekleri yerine gelsin diye nehrin karşı kıyısına gönderirler. Mumların karşı kıyıya ulaşması, dileklerin kabul olacağı anlamına gelir. Mumları sönen ve dilekleri karşı kıyıya ulaşmayanlar ise fakirlere yardım ederler."
  23. Anılan kararda UNESCO'nun kayıt gerekçesi oluşturulurken unsurun tanımı şu şekilde yapılmıştır: "Doğanın yeniden canlanması olarak her yıl 6 Mayıs'ta bahar bayramı olarak kutlanan Hıdırellez, ihtiyacı olan kişilere, ailelere ve topluluklara yardım eden toprak ve su koruyucuları anlamına gelen "Hıdır" ve "İlyas" tan oluşan bir isimdir. Kutlamalarda aileye olduğu kadar topluma da refah getiren, doğurganlığı artıran ve evcil hayvanları ve bitkileri koruduğuna inanılan Hızır ve İlyas ile ilgili ritüeller ve törenler uygulanmaktadır. Bu köklü ritüeller, topluma aidiyet ve kültürel kimlik hissi veren, ilişkilerini güçlendirme fırsatı sunan kültürel anımlara sahiptir. İlgili topluluklar her yıl Bahar Şenliği'ne katılarak unsurun yaşayabilirliğini sağlar. Bireylerin, grupların ve toplulukların katılımı; yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde organizasyonlarla sağlanmaktadır."
  24. Bu kelimeyi "milliyetçi" şeklinde Türkçeleştirmek her durumda doğru değildir. Avrupa dillerinde günümüzde kazandığı anlamıyla "nasyonalizme" kelimesinin Türkçede tam bir kültürel karşılığı yoktur. Belki amaca uygun bir kavramsallaştırma için "aşırı milliyetçilik" şeklinde çevrilebilir. Avrupa dillerindeki "patriotisme" kelimesinin ise "vatanseverlik" yanında yerine göre "milliyetçilik" olarak Türkçeleştirilmesi de uygundur.
  25. Örneğin Radka Bratanova editörlüğünde Bulgaristan tarafından 2004 yılında hazırlanan Living Human Treasures Bulgaria adlı 555 sayfalık Bulgarca ve İngilizce, şehir şehir oldukça ayrıntılı olarak hazırlanan envanter çalışmasında Müslüman bayramları başlığı altında sadece Ramazan ve Kurban bayramlarına yer verilmektedir. Oysa Bulgaristan'daki Türk, Roman ve Gagavuz topluluklarının Hıdırellez kutladığı pek çok alan araştırmasında karşımıza çıkmaktadır (Kutlu 2012: 91-95, Nenov 2012: 96-106). Batı Trakya'da yoğunlaşan Türk toplumu başta olmak üzere Yunanistan'ın pek çok yerinde yaşayan pek çok topluluk da Hıdırellez kutlamaktadır. Romanya'nın Dobruca bölgesinde yoğunlaşan Türk nüfus da Hıdırellez kutlamaktadır (Türkyılmaz 2013: 131-138). Ukrayna, Romanya, Moldova, Bulgaristan ve Yunanistan'da yaşayan ve Hıdırellez kutlayan Gagavuz topluluklarının (Petroviç 2002, Güngör-Argunşah 2002, Güngör 2018: 119-124) bu unsurunu da ilgili ülkelerin ulusal envanterlerine alması beklenmelidir.
  26. Ortadoğu ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin üyesi bulunduğu İkinci Kategori Merkezleri

Bulgaristan ve İran'da UNESCO Genel Konferans kararlarıyla kurulmuş olup uzun süredir çalışmalarını sürdürmektedir. İkinci Kategori Merkezlerinden İran, korumaya yönelik araştırmalar yürütmeyi ve paylaşılan somut olmayan kültürel miras olarak adlandırdığı konularla ilgili etkinlikleri organize etmeye odaklanmak üzere yola çıkmıştır. Bu etkinlikler arasında Sözleşmenin listeleri için ortak dosyaların hazırlanması da yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Background Paper for UNESCO Meeting Intangible Heritage Beyond Borders: Safeguarding Through International Cooperation. Bangkok, 20-21 Temmuz 2010. <https://ich.unesco.org/doc/src/07384-EN.pdf> erişim tarihi 22 Ocak 2020.
- Bak, Sangmee. "Similarities and Differences among Intangible Cultural Heritages: Implications of UNESCO Lists in Anthropological Perspective." *Asian Journal of Humanities and Social Studies*. 2015: 8-12.
- Bratanova, Radka (Editör), *Living Human Treasures Bulgaria*, Sofia: Academic Publishing House "Marin Drinov", 2004.
- Christensen-Ernst, Jorgen, "St George, Khidr (Khadir, Hızır), Zeus, Elijah and Baal" https://www.academia.edu/31060845/St_George_Khidr_Zeus_Elijah_and_Baal.
- Ekici, Metin. "UNESCO SOKÜM Temsili Listesinde Türkiye'nin Çok Uluslu Dosyaları." *Millî Folklor* 120: (2018): 81-89.
- Gagauziyanın Halk Topluğu vd., *Mayın 6'da Ayoz Görginin Yortu Günü Hederlez*, Uluslararası Festivali 6 Mayıs Broşürü, Gagauzya/Komrat.
- Grenet, Sylvie. "Heritage of Display: Interculturality and Cultural Diplomacy in the 2010 UNESCO Falconary File." *International Journal of Heritage Studies*, 2019: 25:6, 553-564.
- Güngör, Harun-Mustafa Argunşah, *Gagauz Türkleri Tarih- Dil-Folklor-Halk Edebiyatı*, Ankara: 2002.
- Güngör, Harun, "Gagauz İnançlarında Şamanizm ve Bogobilizmin İzleri", *Birinci Devleti Olmayan Türk Toplulukları Bilgi Şöleni, Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri*, Bursa: Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayını, 2018.
- Kutlu, Muhtar, "Umudun Efendisi Hızır ve Hıdırellez", *Komşu Kültürler ve Diyalog Balkanlar, Bulgaristan ve Türkiye*, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2012.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri, <https://aragem.ktb.gov.tr/TR-159257/somut-olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html>, Erişim tarihi 12 Ocak 2020.
- Nenov, Nikolay, "St. George Kültü-Halk Paradigmaları, Uygarlık Sembolü, Kentsel Tatil", *Komşu Kültürler ve Diyalog Balkanlar, Bulgaristan ve Türkiye*, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2012.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "XIII-XV. Yüzyıllarda Anadolu'da Türk-Hıristiyan Dinî Etkileşimler ve Aya Yorgi (Saint Georges) Kültü", *Belleten Dergisi*:214 (1991).
- Ocak, Ahmet Yaşar, *İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*, İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2007.
- Oğuz, M. Öcal, *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Ankara: Geleneksel, 2018a.
- Oğuz, M. Öcal, "UNESCO'nun 1972 ve 2003 Sözleşmelerinin Tavsiye Organları: Deneyimler ve Sorunlar", *Millî Folklor*: 120 (2018b): 46-58.
- Ökse, Tuba, "Eski Önasya'dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri", *Bilgi*: 6 (2006).
- Petroviç, Nina, *Gaguz Yeri'nde Özel Günler ve Bayramlar, İlgili Uygulamaların Halkbilimsel Değerlendirilmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Terzić, Aleksandra, Krivošev, Vladimir, Bjeljac, Željko. "Cross-cultural Exchange: Saint George's Day Customs as a Common Heritage of Balkan Nations." *Anthropological Notebooks* 21 (2), 2015: 71-88.
- Türk, Hüseyin "Hatay'da Müslüman-Hıristiyan Etkileşimi: St. Georges ya da Hızır Kültü", *Millî Folklor*: 85 (2010): 138-147.
- Türkyılmaz, Dilek, "Kültürleri Buluşturan Sofralar: Bayram Yemekleri", *Aynı Tadı Paylaşmak: Türkiye-Romanya Geleneksel Ortak Mutfağı Çalıştay Bildirileri*, Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yayını, 2013.
- UNESCO, *Basic Textes of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, Paris: UNESCO Yayını, 2018.
- Yıldız, Tuna, *Somut Olmayan Kültürel Miras Yönetimi ve Toplumsal Katılım: Türkiye Örneği*, Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi, 2020.